

Դանիել Վարուժան

Հարճը

Փա՛ղք սարքինային. Ներոն կ'արքենա:

ՀԱՐՃԸ... զի յոյժ գեղեցիկ էր, եւ երգէր ձեռամբ:

ՄՈՎՍԵՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻ, ԳԻՐՔ Բ

Ա

Գարնանամուտ երեկո մ'իր պալատին մեջ մարմար,
Բակուր, Սյունյաց Նահապետ, շքեղ հանդես մը կու տար,
Երբ Ուղևոր մը հանկարծ մըրըրկարշավ կը հասնի
Լուսնկափայլ ճամբայեն՝ մեծ դրբան քով արքենի:
Ձին կը հևա, ու բերնին փրփուրն՝ հողմեն միշտ խլված՝
Կը թըրջե թամբն համորեն, ասպանդակներն ոսկենած:
Հեռուներեն ան կու գա, գայս կը մատնե թե՛ փոշին,
Որ դիզվեր է խավերուն մեջ թիկնոցին թավիշին,
Թե՛ նըժույգին վըրնջյունն աստեղացունց մաքրությամբ՝
Որ կը խընդրե ախտոին գոլուտ հանգիստը անթամբ:
Բակուր այդ հյուրն իր անձեն և անունեն կը ճանչնա.
Բագրատունին Տըրդատն է, հըզոր իշխան ու փեսա
Տիրան հայոց արքային, որ կը փախչի Մարաստան.
Կը փախչ ան՝ զի կինն իր, Տիրանի դուստրն աննըման,
Գանակոժեր է խըստիվ, պալատեն դուրս արտաքսեր,
Խուզելով, իբր անարգանք, անոր խարտյաշ գանգուրներ:

–“Տրդա՛տ,– կ'ըսե Նահապետն,– այս գիշեր քուկդ է իմ տուն.
Մարաց աշխարհն հեռու է, և դու անշուշտ պարտասուն.
Մըտի՛ր սրահը տոնին, թող իրարու դեմ փըշրին
Մեր բաժակներն, ու մեր սերը մըկըրտե թող գինին”:
Եվ կոշունքի կը բազմի Բագրատունին վտարանդի
Աջ կողմը ճիշտ Բակուրին՝ որ իր կարգին կը նըստի
Գահի մը վրա՝ որուն լայն թիկնատեղն է քանդակված
Բագուսը՝ եզ մ'որթերով պըսակելու ըզբաղած:
Մեղանի շուրջը արդեն Մեծամեծերն հայկազուն
Դեմ հանդիման բազմեր են, բայց ո՛չ իրենց մեծանուն
Աստիճանին համեմատ, այլ սուրերու մեծության;
Հոն են ճորտերը Սյունյաց գավառներուն երկտասան,
Լերան ազատ գավակներ, միշտ գրահի մեջ կուրծքերնին՝
Որոնք հըզոր կույմբի պես ջահերու տակ կը փայլին:
Հոն կան նաև բըղեշխներ, ազատանին քաջարի՝
Որ կը պատմեն թե ի՛նչպես կ'որսան վարազը վայրի
Ազնըվատոհմ սեպուհներ ոսկեճարմանդ խլաներով
Գինվո բաժակ ի ձեռին կը ծիծաղին կես գինով:
Պալատին մեջ ծով մը կա ծիծաղներու և լույսի՝
Որ գաղջորեն ծուփ առ ծուփ դռներեն դուրս կը հոսի:
Կոշնականները զարմիկ պատերն ի վար կախեր են
Որսի գալար շեփորներն ու վահաններն ոսկեղեն.
Եվ նիզակները, դեռ թաց վարագներու արյունով,
Տըրձակ տըրձակ կը հանգչին հըսկայափեղկ դըրան քով:
Լայնակոնք սըրահը քըսան սյուներով է կառուցված՝
Որոնց վըրա կը շողան քըսան ջահեր դեմ դիմաց.
Եվ այն քըսան սյուներուն մեջեն քըսան գերիներ
Կը բերեն թանկ սաներուն վըրա՝ խորոված երեներ՝
Որոնց շոգին քըմապարար կը բարձրանա ոլորուն
Ջահերուն շուրջը կազմելով խըլատեռեր ծըփծըփուն:
Ըսպասներն ալ սեղանին մեծարժեք են. և կարծես
Արծաթագոծ դըզայներն ու դանակները նույնպես
Փողփողումին տակ լույսին փայլակներ են աղմըկոտ՝

Որ կը ծրփան դիպակյա նրվարտանին վրա փութկոտ:
 Ծաղկակալներ են դրրված երկայնքեն ի վեր սեղանին,
 Որոնցմե եղկ բուրումներ շուրջը արբշիտ կը սըփոին.
 Ծաղիկներուն ընդմեջեն, քրքրիչներուն հետ թրթռուն,
 Կը նըշմարվին ըսպիտակ ակոսներն հյուր ճորտերուն.
 Եվ գինիին թանձրը հոտն և խահերուն գոլորշին
 Վեր բարձրացած՝ կը սքողեն կատաղությունն այդ ճաշին:
 Կու գա համեղ գերերին՝ որով Սյունիքն է առատ,
 Չոր եփեր են տատրակի սըրտիկներով անարատ:
 –“Աղավնիի սիրտ ուտենք,– կը կոչե ճորտը Բալի,–
 Որ ունենանք վագրի լյարդ”:- “Ես այդ մասին ավելի,–
 Կը կատակե հանկարծ մին,– կընտրեն սիրտը՝ կընոջ”:
 Ծիծաղելով այն ատեն կից վերնատունը ամբողջ
 Կ'ալեկոծի, ուր ժողվված հայ տիկիհներ բազմական
 Կ'ընեին նույն խրրախճանքները նույն շուքով տոնական:
 Այն ատեն ներս կը մտնեն երկու ջուխտակ գերիներ
 Կրելով երկու լախտ վարագ սաներու վրա ոսկեհեռ.
 Եվ ուրիշներ նույն թիվով՝ իրենց ուսին վրա ունին
 Ըսկուտեղները նուտին, սափորները հորդ գինիին.
 Հաղթանա՛կն է այս խրախին: Հեղեղ մ'հանկարծ վարդերու,
 Իբրև ամեն տիկին արձակեր սիրտն իր աղու,
 Վերնատունեն կը տեղան կոչնականաց վրա գինով:
 Քանի մ'ասպետ կը կոփեն վահանն իրենց աշտեով:
 Աղավնիներ ավասիկ կանարին տակ կը ճախրեն,
 Եվ ծայրն իրենց թևերուն մըխըրճելով ծուլորեն
 Շատըրվանին մեջ՝ որ լույս կ'ողբա բակին առընթեր,
 Կու գան իրենց թռիչներեն վար անձրևել մարգրիտներ:
 Ու վարդ, տատրակ հոն խառնված հեղեղներով ճաճանչի
 Կ'ստեղծեն դրախտ մ'ուր կարմիր հեշտության նուռը կ'աճի:
 Մատըրովակներ ավասիկ կարապնավիզ սափորով
 Բաժակներուն մեջ գինին կ'հեղուն դեմքով մ'անխրոով:
 Բագրատունին այն ատեն, կորովաբիբ Տըրդատես,
 Դաշխուրանն իր վեր կ'առնու, և.–“Ասպետնե՛ր,– կ'ըսե,– ես

Վանատուրին սերմնահորդ, և տրոփածոց Աստղիկին,
 Անոր՝ որ հուրն է արու, անոր՝ որ հողն հեշտագին
 Կ'ընպեմ ի փառս: Անոնց տոփին ու համբույրները հավետ
 Այգիներուն մեջ ձեր թող ծավալանան ծաղկավետ":
 –“Ձեր Թագավոր աներոջ,– կ'ըսե Բակուր,– սուրբ կյանքին
 Ընպենք որ մեզ կը պահե խաղաղության մեջ հեշտին":
 –“Թագավորի՛ն, որ կ'հանգչի,– աղաղակեց ճորտ մ'հանկարծ,–
 Ձյուններուն մեջ Մասիսի": Այս հայտնությունն հեղակարծ
 Ներկաները ապշեցուց:–“Մեռա՞վ Արքան մեր հայոց...":
 –“Արդ իր դիակը կ'իշխե հավերժանիստ սատին ծոց:
 Գուժկան մ'երեկ ագռավի երագությանբ հոս հասավ,
 Պատմեց թե ի՛նչպես Տիրան խեղդըված է բըքագրավ:
 Կ'ըսեն թե թագը միայն ձյուններն դուրս է մնացած,
 Որուն վըրա կը շողա դեռ հայ արևը Մասյաց":
 Շըրջան ըրավ սև լուրն այս պալատին մեջ բովանդակ
 Գինեփրփուր բաժակե մ'ավելի և՛ ըս արագ,
 Որ միմիայն արբեցուց բերկրանքներով անպատում
 Տըրդատի սիրտն՝ որ մինչև արքային մահն էր սըրտում:
 –“Խըմե՛նք,– ըսավ,– ու տոնենք Արշակունի գահերուն
 Թավալումներն անդունդի և մեղկանքի մեջ փըցուն":
 Եվ հագիվ հագ շըրթներուն դըրավ գավաթն հրահոսան՝
 Վերնատան մեջ աչքերն իր գույգ մ'աչքերու դիպեցան:
 Կին մը իրեն կը նայեր, կը գգար սըրտին մեջ շըմոր.
 Իր կագմին վրա կ'հիանար, առնագեղ, խրոխտ ու հըգոր,
 Հըգոր՝ վիզովն առյուծի և բիբերով աստղահեռ՝
 Որոնց բոցեն այրելու համար անգամ մ'իսկ բավ էր
 Որ անոնց մեջ հանդըգներ առնաբաղձ կին մը նայիլ:
 Հըգոր՝ մարտիկ գըլուխով, լայնշի լանջքով անարգիլ
 Որ ճոշանին մեջ կ'ուտեր կոհակի պես փըրփրագեղ.
 Հըգոր՝ թիկնով մեծադիր, բագուկներով առնագեղ՝
 Որոնց միջեն կը սիրեն կիներն իբր օ՛ճ գեղածալ
 Բյուր ձևերով գալարվիլ ու ծըվարիլ ու տաքնալ:
 Վերնատան կինը սարսռաց: Տըրդատ մեկ ձեռքը հենած

Մեղանին վրա, մյուսով տաշտը բերնին գրլխիբաց,
 Անոր կապույտ աչքերուն հառած աչքերն իր մըթին
 Խըմեց երկա՛ր– փրփուրեն մինչև մըրուրն– իր գինին:
 Հետո ծոցեն դուրս քաշեց խուրճ մը դեղձան մագերու
 Մութ ամպեն դուրս մացառվող ճաճանչներու պես աղու.
 Եվ անով իր գինիոտ բերանն աղեկ մը սըրբեց...
 Անոնք մագերն էին իր գոռոզ կրնոջ՝ գոր բրածենժ
 Ըրավ ու ա՛յսպես ահա ծաղրեց այն էգն անուղղա,
 Եվ ապշեցուց ամենքն այդ իր անսովոր գործին վրա:
 Հագիվ Տըրդաստ սեղանին դըրավ գավաթը թափուր՝
 Լույսերու հոժ ծովուն մեջ թնդաց սըրահն ընդհանուր.
 –“Վարձա՛կն ահա, տեղ բացեք, վարձա՛կը, վարդ տեղացեք.
 Մագերուն մեջ, ոտքին տակ մարգարիտինե՛ր լեցուցեք” :
 Մանդուխներեն վերնատան վար կ'իջներ կին մը խաժակ.
 Կը թըռվոային գրլխուն շուրջ աղավնիներ ըսպիտակ:
 Ճաճանչավուխտ քողին մեջ աստղը մ'էր ան՝ որուն մեժ
 Աչքերուն մեջ սևեռուն Տըրդաստ գինին իր խըմեց:
 Այդ ժամանակ սրահ մըտան հինգ ծերունի գուսաններ,
 Ուսերուն վրա վիժանուտ գանգուրներով լուսահեր.
 Ոլորակեց տավիղն հեշտ, փանդիոն հնչեց փառակոչ,
 Նըման արծաթ կարկուտի երգ շաղբեց դա՛վը դողդոջ.
 Եվ յոթնաղի քընարին որովայնին մեջ տոսախ
 Նըվագի ծով մ'ըսկըսավ մըրըրկուտիլ աղեբախ:
 Հետո հանկարժ միացած բոլոր լարերն իրարու
 Պանծացուցին անգամ մ'ալ փառքերը հին դարերու,
 Երգը հըզոր դիքերուն, Դիցուհիի ոսկեմայր,
 Երգն աստղահմա քուրմերուն՝ որոնք բագնին վրա մարմար
 Վըզան օձեր այրեցին բոցերուն հետ ծառացող.
 Երգն՝ ասպետի մը զարմիկ, դյուցազներու գինաշող,
 Որոնք նըման կայծակի տեգերն՝ իրենց պիրկ ձեռքին՝
 Փաղանգներուն կագնը կուտ արյունառուշտ ճեղքեցին.
 Հընչեցուցին երգերն հուսկ մեհենական պարերու,
 Մերն հայկագուն կույսերուն և հարճերուն գինարբու՝

Որոնք այգվույն գովալից հովանիին տակ պատկած
Լույս ծոցն իրենց կը թողուն սեպուհներուն համար բաց:
Կոչնականները համուռ դեպ գուսանները դարձան,
Որոնց մեջտեղ ըսկըսած էր պարել կին մը դեղձան:
Վարձակն էր ան, Նագենիկ, նագելագեղ անունով:
Հասակն ամբողջ կը թըրթոսար բարտիի պես հողմախոտով.
Դաշներգը իր ջիղերուն դաշներգին հետ լարերուն
Կը միանար, կը սրփոներ համանրվագ մ'հարաճուն:
Յոթն հարճերն հերքը խարտյաշ մատվըներով նախանձոտ
Արաբական յուղի մեջ օծաներ են քաղցրահոտ.
Եվ գըլխուն շուրջը պըսակ մը վարդերու հյուսեր են`
Որոնք եթե ճըզմըվին անշուշտ արյուն կը ծորեն:
Կը շողշողան ունկերուն ծայրը օղեր փողփողէջ
Աստղերու նման ցուլալով անրակներուն փոսին մեջ.
Արմունկեն վեր աջ բագուկը կը խաժներ սեղմորեն
Նուրբ մարգրիտով հելուզված ապարանջան մ'ոսկեղեն.
Իսկ վիզեն վար մինչև ծայրն ըստինքներուն սևապտուկ
Կը բոլորվի վառ մանյակ մը լույսերով հեղեղուկ:
Եվ այնքան նուրբ է գառքաշեն` որ կը բըղխե դեպի դուրս
Ագդրներուն գաղջություն և կաթնագույնը սընդուս.
Մուճակներուն մեջ խարտեշ կաղապարված ոտքերն ա'լ
Դոռոյթ տալով կը սկըսին հատակին վրա պար դառնալ:
Կոչնականները լրոիկ հիացումով քարացած,
Մարմնակարկառ, ապշոպյալ, աշուններով լայնաբաց,
Կը դիտեն զինք: Նագենիկ նախ կ'օրորե մեղմորեն
Ալապաստրե ուսերուն վըրա գըլուխն հըրեղեն`
Ներկաներուն շըրջելով գույգ մը աչքերը աղվոր`
Ուր կ'ընկղմի մարդ հեշտին, բայց դուրս կ'ելլե վիրավոր:
Վեր կը վերցնե հոլանի բագուկներն իր հուլորեն
Լայնշի քողին կապուտակ խաղաղության ընդմեջեն
Ջույգ մը տոսախ բամբիռները մատերուն մեջ ճարտար
Հանկարծակի կը հընչեն, կ'ըլլան պարին կառավար:
Մարմինն ընդհուպ կը գոփա, կու տան ոտքերը դըռույթ,

Եվ ան իր իսկ շարժումին անդունդին մեջ հորձանուտ
Կարծես վայրկյան մը այլևրս աչքերե կ'անհետի՝
Ինչպես երկնի մեջ կորսվող լուսադայլայլ մեղեդի:
Օ՛, այդ մեծ պարն հեթանոս՝ որ Աստղիկի կը ձոնեն,
Գեղեցկության այդ աղոթքն, աղոթքը այդ մըսեղեն.
Օ՛, այդ իրանը ճապուկ ելևէջովն ըստինքին՝
Որոնց մեջ կաթն իսկ կ'եռա հուզումներեն սաստկագին.
Օ՛, թներն իր լուսածղի՝ օձերու պես պարարակ
Կարծես երկար կրթըված կախարդ սրինգով ներդաշնակ.
Եվ գիստերն իր արտագեղ, գեր երաստանը շամբույշ.
Եվ բոլորին իբր առանցք մեջքն ուտին պես քընքույշ՝
Որուն շուրջ մարդ պիտ' ուզեր բագեղի նման փաթթըվիլ,
Եվ վերջապես հյութասպառ բաղեղի նման թառամիլ:
Բամբիոներն իր կը հրնչեն ձեռքերուն մեջ սաստկորեն
Իբրև օրենք մարմինին բյուր ձևերուն հոյաշեն.
Բամբիոներն իր կը հրնչեն, ու անոնց երգը բյուրեղ
Կը քաղցրանա մեղրի պես ջահերուն տակ լուսագեղ.
Եղունգներով հինայված մատերեն վար աղածրի՝
Դաշնակություն մ'հրաշալից մագերուն մեջ կը ծորի:
Բամբիոներն իր կը հրնչեն, այնքան ճարտար՝ որ կարծես
Անոր ձեռքերն Ապողոն թաթախեր է տարփակեզ
Սըրտին մեջ իր տավիղին: Գործիքին ձայնը կերկեր
Կը գեղու սրահն՝ ուր շատոնց գուսաններն ա՛լ չեն նվագեր:
Կոհակներուն մեջ լոզցող աղկիոնին հանգունակ
Ան կը լողա մատերուն երգերուն մեջ ներդաշնակ՝
Որոնց ի լուր տատրակներ ահա կու գան խառնըվիլ
Ցանցին մեջ իր մագերուն, իր մագերուն հիատեսիլ՝
Որոնք, ալիք առ ալիք, կ'երթան սըփոիլ ման ի ման
Ասպետներուն գըլխուն վրա արշալույսի մը նըման:
Կոչնականները գինվո մեջ թաթախված, տըռփագին,
Բոլորը լուռ, սալացած՝ ըզմայլանքեն գեղեցկին
Կը դիտեն մրրիկն այդ կընոջ գանգուրներուն մետաքսե:
Ան կը ճախրեն՝, կը ճախրեն՝, կատաղորեն կը ճախրեն՝:

Երբոր ետև կը թեքի՝ կուրծքին վրա հոյաշեն
Բըլուրի պես կը դիզվին ըստինքներն իր սարսըռալեն.
Եվ վարսերն իր վիժանուտ, ուսերն ի վար հոսելով,
Կ'երթան փրփրիլ հատակին, հոն կազմելով ոսկի ծով.
Ան կը ճախրե՛, կը ճախրե՛, սանձակոտոր կը ճախրե՛...
Հոգվույն մեջ՝ ծով, շուրջը՝ լույս, ան Կիպերյան Աստղիկն է՝
Որ իր չորս կողմն հավաքած աղավնիները լուսեղ
Փորձեր կ'ընե թրոշելու ինքն ալ անոնց հետ մեկտեղ,
Եվ հեհեուն, ծիծաղկոտ, վարդի մը պես բըռնրկած,
Վերջին թափով կը սուզի կապույտին մեջ վերասլաց
Թողլով որ քողն ամպերեն հորձանապտույտ իյնա վար
Տիոնիսյան բազնին վրա, գինիին մեջ հըրավառ:
Ա՛յսպես պարեց վարձակն ալ, մինչև որ քողն հոգիին
Հոն թաթախեց դիրտին մեջ ամեն մարդու բաժակին:
Ա՛լ հոգնած էր ու քրտնած, կ'ուռեր ծոցն իր լուսեղեն,
Երբոր վերջին ճախրին մեջ Տրդատ բըռնեց բագուկեն
Եվ ծունկին վրա նըստեցուց, գգվեց գըլուխն ոսկեհեր:
Վարսերն ի վար շիթ առ շիթ կը ծորեին քրտինքներ.

Ձեռքերուն մեջ դեռ տենդոտ, Բագրատունվույն ճոշին վրա
Կը դողային բամբիռներն իր մարմնույն պես դյուրագգա:
Տրդատ մատերը անոր համբուրելով մի առ մի
Եվ շամբշելով անոր հետ գերդ սեղեխներ վաղեմի.
–“Նահապե՛տ, ո՞վ է,– ըսավ,– վարձակը այս լուսաստինք:
Եթե Աստղիկ երկնի մեջ Վահագնի մ'օր հանձներ գինք,
Ու կաթիլները սերմին ըլլային նույնիսկ աստղեր՝
Դարձյալ այսքան չըքնաղ ծնունդ մը երբեք չէր բողբոջեր:
Այս կինն ինձ տուր, եթե չէ օրեն՝ որ մենք ընենք վեճ.
Արշալույսին թող մեկնիմ արշալույսն այս գրկիս մեջ”:
Բազմականներն ըսկըսան նախանձահույզ քրքրըջալ.
Բակուր ծածուկ մախանքե մ'ակռաներն իր ձյունափայլ
Սեղմեց. և նուր մ'որ ձեռքին մեջ բըռնած էր այն ատեն,
Ըսկըծանքեն ըսկըսավ ճըմլել: Ըսավ.–“Իշխա՛ն քաջագեն,

Վըրաց երկրեն, ուր կիները կը ծաղկին վարդի պես,
Չայն նիզակովս եմ շահեր, մարտիկներու ընդդեմ վես
Մղելով երկար պայքարներ: Այժմ ներե որ ըսեմ`
Թե իմ հարձս է, և չ'ըլլար քեզ աղախին մը նըսեմ:
Եթե կ'ուզես` որ մեր գույզ բաժակներն այս մըտերիս
Հագիվ թափուր գինիե, չլեցվին արյամբ ոխերիս`
Թո՛ղ գայն, իշխա՛ն”: Բնավ չանսաց Բագրատունին սրարբած
Մեղանեն վեր բարձրացուց դաշխուրանն իր գինեմած
Ու ձեռքովն իսկ գայն խմցուց, ծունկին վըրա, վարձակին`
Որ կը ժըպտեր ըմպելու ատեն ժըպտով մ'հեշտագին:
Իր գողտրիկ բերանին երկու կողմեն ընդհուով`
Թափեցավ քիչ մը գինին ու ծոցն ի վար սահելով`
Գընաց լճակի պես կարմիր ժողվիլ պորտին մեջ անհայտ:
Երբ դեռ բոսոր էին կզակն ու շըրթունքները, Տըրդատ
Չանոնք առած բերանին մեջ համբուրեց կըտղանքով`
Չվարթ հեղուկին մնացորդն ըսպունգի պես ծըծելով:
Լըռեց սրահը համուտ: Բոլոր դարձած Բակուրին
Կը նայեին, որ կը լմեր դեռ նուոր մեջն ագուտին:
Ամեն մարդ հոն թափվելիք արյան մը հուոր կը գգար...
Նահապետն ա՛լ վեր ցատկեց տեղեն իբրև քանասար.
Գնաց որ հարձն ազատե, շախշախե գըլուխն Ասպետին`
Որ կինն իր տան մեջ կը լկեր` իբր իր ողկույզն իր տաշտին:
Այս որ տեսավ Տըրդատես վարագացավ ու խոպաց.
Հրեղեն սյունի մ'էր նըման, դահլիճին մեջ` վերամբարձ.
Կոպիճներուն մեջ աչքերն ըսկըսան ժիր թավալիլ
Մերթ ծովուն խորն ընկուզվող գունդերու պես հրատեսիլ:
Չախ թևով հարձը գըրկեց, հետո–“Հա՛, հա՛,– քըրքըջաց,–
Էզ վագրին հոտն ըմբոշխնել արու վագրի՛ն է տըրված”:
Եվ միշտ ժայռի պես կանգուն, շընչելով բոց աչքերեն,
Հուժկու ձեռքով սեղանին վրայե խըլեց, իբրև գեն,
Մեծաքանդակ ըսկուտեղ մ'ամբողջ պղնձով կուտ ձուլված,
Գագանացավ, փըփըրեցավ, շամբշոտացավ ու մըխաց.
Եվ ուղղակի արձակեց գայն Բակուրի ճակատին...

Վերնատան մեջ ահեղ ճիչ մ'արձակեց տան տիրուհին,
 Ճորտ ու սեպուհ բոլորն ալ դուրս պուղեցան զահանդած.
 Որոնց բազուկն էր միշտ վատ՝ երբ հոգին էր սրբարբած:
 Սակայն կարծես սրբակալն այն վրիպեցավ հրրաշքով,
 Եվ Բակուրի լոկ մեկ ունկն արյունատուշտ խլելով՝
 Գընաց բաղխիլ դիմացի մարմար սյունին մեծադդորդ
 Թոթափելով անկե վար կուճեր, կայծե լուսահորդ:
 Ոմանք սատար փութացին Նահապետին կարեվեր՝
 Որուն խըլված ականջեն, ճընված քունքեն կը հոսեր
 Հոն գինիի սափորին մեջ արյունն իր թըխագույն,
 Այն ժամանակ Նազենիկ սարսափահար, հանկարծույն,
 Փաթաթվելով Տրդատի պարանոցին՝ ողոզեց.
 –“Այս հարկին տակ, ո՛վ ասպետ, ա՛լ բաժինս է գան ու ծեծ.
 Դուն որ գիտցար զիս վտանգել, ազատե արդ շուտափույթ,
 Երբ ես հոժար խըմեցի ձեռքեդ գինին քու սիրույդ՝
 Հարկ է ասկե վերջ խըմեմ Բակուրի թոյնն ոխության.
 Դուն հոս արյուն թափեցիր, և պիտի ե՛ս քավեմ գայն:
 Չիս հեռացուր այս երկրեն, եթե չէ գործ մ'արքենի
 Որ ասպետի մը վրիպած հարվածը կին մ'ընդունի”:
 Ու ավելի ցած ձայնով հարեց.–“Ես քեզ կը սպասեմ
 Արշալույսին՝ որ մոտ է: Մեծ դրան քով արեգդեմ
 Կա թուզի ծառ մը՝ որուն սաղարթներուն ընդմեջե
 Պատուհանիս ճրագն առկայծ ճամբորդներն հար կը տեսնեն:
 Հոն կը սպասեմ ես քեզի վարդենիի մը նման,
 Որ կոկոններն իր բանա պիտի կուրծքիդ վրա տիտան”:
 –“Ձիուս առջի խըրխինջին պատրաստ եղիր, Նազենի՛կ,
 Դեռ ճրագդ արփվույն շառայեն չընըվաղած՝ կը մեկնինք”:
 Ըսավ Տրդատ: Թուրը մերկ միշտ ափին մեջ շողարծարծ,
 Տալով կամա երևույթը մեկնումի մը անդարձ,
 Գընաց թամբեց երիվարն ու խավարին մեջ, անտես,
 Անհետացավ քառատրոփ, փայլակնացայտ ամպի պես:
 Կոչնականներն ահաբեկ, կոչնականներն հիագարիուր,
 Գինո՛վ ու վա՛տ, մի առ մի պարպեցին սրահն ընդհանուր.

Լոկ կոյր գուսան մ'երգին մեջ անվերադարձ տեսլացած՝
Դեռ լուռության մեջ կը նվագեր սյունի մը հաղթ կոթորնած:

Բ

Ահա առավան շողերեն հագեր է վարդ ու սուտակ
Պատուհանին առջևի թրգենի ծառն ընդարձակ՝
Որուն ետև հարճն արթուն.– “Ինչո՞ւ չեկավ,– կը խորհի,–
Արտույտն ահա արձակեց կալին մեջ երգը բարի.
Եվ պալատին պահապան շունն արթընցած ման կու գա
Բակին մեջ՝ մերթ միգելով պատերն ի վեր շրջակա:
Ինչո՞ւ չեկավ, ո՞վ Երկինք”։ Հորիզոնն հեղակարծ
Արփվոյն ճաճանչն անդրանիկ սլացավ ինկավ շողարծարծ
Նագենիկի խուցին մեջ. դալկացավ լույսը ճրրագին:
Օ՛, ի՞նչ խրխինջ, ի՞նչ դոփյուն, ի՞նչ փոթորկում թանկագին...
Կու գա իշխանն ազատել զինք Բակուրի նախանձն:
Պատուհանին ներքև՝ է Տրդատ ձիուն վրա արդեն:
Բերկրանքեն հա՛րճը խայտաց. գեղան աչքերը վրդով
Անպատմելի խընդությանք, ինչպես երկինքն՝ արևով,
Գիշերն ամբողջ ինք հոն էր, զով խավարին մեջ արթուն,
Հանդերձներովը պարի, բամբիռներն ալ՝ մատերուն.
Աստղերուն տակ աղոթող բագոսուհվո մ'էր նման՝
Վարդերը դեռ հանդեսին մագերուն մեջ ցիրուցան,
Եվ լանջքը մերկ՝ որուն վրա թափված գինին խըրախին
Տակավին միշտ կը սրփոներ իր զըվարթ բույրը չորս դին:
–“Ձեռքդ երկարե, 'սավ Տրդատ”։– “Դու գիրկդ բաց, կը ցատկեն”:
–“Գըլուխդ, ըզգո՛ւյշ, չըփշրես լանջապանիս գրահին դեմ”:
Եվ Նագենիկ անհամբեր հեղեղին հետ վարսերուն
Ասպետին մոայլ ծոցին մեջ նետեց ինքզինքը սարսռուն,
Եվ գայն հեղ մ'ալ ողողեց մագերովն իր դարալիր:
Դափրեց նրժույզն և ռունգերը փետեկած լայնալիր՝
Հորիզոնին դարձուց գլուխն ու մըտրակի մ'հարվածով

Թաղվեցավ իր արշավին ամպրոպին մեջ փոշեծով:

Փա՛ռք մեծագոր կենցաղին ասպետական դարերուն՝
Ուր պաշտվեցավ Գեղեցիկն ու Ջորությունը արբուն,
Եվ խորհրդանիշը անմահ Գեղեցկին, Ջորության՝
Փըրփուրներու Դիցուհին Ըստինքներով ոռչնական:
Փա՛ռք ձեզի միշտ, գանգրահեր ո՛վ ասպետներ արդրնկեց,
Որոնց գրահով վերտըված լանջքերուն տակ բաբախեց
Սիրտ մը հավետ անձնըվեր՝ տրկարներուն, ընկճվածին,
Եվ գեղանի կիներուն, անոնց մարմնույն բյուր գանձին:
Փա՛ռք ձեզի միշտ ձիամարտեր, մկունդխաղեր շանթասլաց՝
Որոնց օղին մեջ շաշուն տեգերն հանկարծ բրորնկած՝
Կայծակներու խաղն եկան երկրիս վրա փոխադրել.
Վիշապասպան սուսերներ, ժանգոտելու անընդել,
Կառարշավներ փոշեմուղ, գուպարահաղթ ոգորներ
Շառափնաթափ տեգ տեգի, կումբ կումբի դեմ ոսկեհեռ
Փա՛ռք ձեզի միշտ, ո՛վ որսեր թըրթռուն ձայնով շեփորին,
Երբ լիճին քով վիրավոր կ'իյնա եղնիկն ողբագին,
Եվ վարագներ արդնահար կը թավալին մարգին վրա՝
Որոնց կողեն արյունն հորդ կրակի պես կը մըխա:
Փա՛ռք ձեզի միշտ ավարներ, հափափումներ կիներու՝
Որոնք տըվին իրենց տարփն ու համբույրները աղու
Առյուծներու քաջության, և ո՛չ ոսկի հորթերուն
Որոնց սիրտերն առավ լոկ սուրերու ծայրը փաղփուն:
Փա՛ռք ձեզի միշտ, ո՛վ դարեր ասպետական կենցաղին,
Ուր մարդիկ հզոր և անկեղծ էին նըման գինիին:
Առաքինի քաջության տեղ նենգն այսօր կը տիրե.
Փոխան տեգին հոլանի՝ պատյանի մեջ դաշույնն է՝
Որ կը շողա մութի՛ն մեջ, կը ժանգոտի՛ արևին.
Ոճիրներն արդ խավարի լռության մեջ կը դարբնվին
Մըխտոս ճրագի լույսին տակ ծրոած գունատ մարդերեն:
Երբ արեգակը նընջե՛ մեղքերն հայնժամ կը գործեն:
Չեն պաշտեր կնոջ մարմինին դաշըն ձևերն հըրահրուտ

Լոգցրված բյուր ջահերու շառայներով հոսանուտ:
Կինը մարդուն միացնողը Աստղիկի սիրահող
Լուսեղ մատերը չե՛ն բնավ, այլ շանսըխուրը ցեխտտ:
Գեղեցկությունը ծընունդն է Չորության հորձանքին՝
Ինչպես մարգրիտն օվկիանի անդունդներուն մոլեգին:
Բայց այսօր չե՛ն քանդակեր սուսերներով կորովի
Գեղեցկության սուրբ բազինն՝ ուր իգությունը խընկվի:
Բավական է լի գավաթ մը Մյունիխի գարեջուր,
Որ աճուրդի հանված սերը գնեն մարդիկ քրեիքուր,
Սեր վաճառվա՛ծ, ոչ նվիրված՝ ինչպես պըսակ սարդենի
Չոր հերոսին համար սուրն աստվածներեն կ'ընդունի:
Եվ այժմ մարդն այս դարուն, մարդն ըղեղին տակ կըքած,
Ո՛վ ասպետներ հեթանոս, եթե բաղխե ոտքն հանկարծ
Ձեր բազուկի մեկ ոսկրին՝ որ հողին տակ ճերմկած է,
Անոր հրսկա գանգվածեն կը սարսափի, կը կարծե
Ձեզ առասպել դարերու առասպելյալ գազաններ,
Ո՛վ ասպետներ հեթանոս, ո՛վ ասպետի ոսկորներ:

Գ

–“Տե՛ս, Նագենիկ, ինչպես դաշտն ըսպառեց ձիս վըզանուտ
Ա՛յնքան երագ՝ որ կարծես մոխիրի մեջ բոցանուտ
Մըմբակներն իր խըրվեին: Ան հպարտ է, իմ Միրուն,
Երբ այդ մագերթդ խառնված կը զգա իր հորդ բաշերուն”:
–“Ո՛վ իմ ասպետս և իմ քաջըս, մըտրակե՛ անդադրում՝
Մինչև որ սա անիծված Մյունաց սահմանը թողում:
Սարսափն է դեռ սրբոխս մեջ, բայց մեն մի դոռոյթը ձիուդ
Հոգիիս մեջ կը սպաննե երկյուղի տրոփ մը անգութ:
Ո՛վ իմ ասպետս և իմ քաջըս, մտրակե՛, անդադրում”:
Այսպես անոնք խոսելով՝ հըճըվանքով մ'անպատում
Կ'արշավերին դեպ Շիրակ: Տըրդատի լայն կուրծքին վրա
Կը հանգչեցներ՝ հարճն ամփոփ՝ գըլուխն իբրև լուսնկա.
Մերթ ոտքերն իր կը գարներ ձիուն փորին տըղընդեր,

Մերթ Տրդատի անութին տակեն ետև կը նայեր,
Հորիզոնին շրջելով կապույտ աչքերն՝ որոնց մեջ
Բերկրանքներ կը հյուսերին շողերն առեչ առ առեչ
Միշտ մեծցնելով հույսը գվարթ՝ ծախված ճամբուն մեծությամբ:
Շանթ կը տեղար արեգակը երկրնքեն վար անամպ
Իր տոթին տակ խեղդելով կենդանությունը շուրջի.
Կարծես հողին մեջ դողված ըլլար ամեն մեկ ճրճի.
Միմիայն մերթ կը լսվեր բըզբոցը թավ գամբուռին,
Որ ա՛լ հոգնած ընդերկար հալածելէ կենդանին՝
Արշավանքին փոշվոյն մեջ կանհայտանար խորամուխ:
Անոնք իրար փաթթրված կ'ամբարտակեն սարին գլուխ:

Խուլ դրոշմուն մ'հեռվեն եղավ հանկարծ լրսելի,
Կարծես գետնին ընդերքեն անցներ ամպրոպ մ'ահռելի:
Տրդատ շրուշակը դարձուց, և երիվարը խոկուն
Ծամծըմելէ դադրեցավ պահ մը լրկամը փրփրուն:
Վարը, դեմի հովիտեն դեպի գագաթ ծառացան
Ձիավորներ գինավառ սրբրկարշավ ու դաժան:
Ոմանք աղեղ ունեին և ոմանք լախտ ու տապար,
Ոմանց տեգերն ողղածիգ արեգակին տակ փարփառ
Հանկարծակի սարեն վեր փայլատակներ ճայթռեցին.
Բակուր մեջտեղն էր անոնց աշտանակած ահեղ ձին.
Կու գար լուծել իշխանեն վրեժ, պատժել հարձն անխիղճ՝
Մորթելով հոն՝ փոխանակ գայն փրկելու աղծապիղծ,
Կոչնականները բոլոր գինված էին արդ իր հետ.
Երեկ գինով հրդփացած, այսօր արյան հակամետ:
Երբ Բագոսեն վերջ որրեց գանոնք Արեսն արդրնկեց՝
Հանդիսատես վատության հուշն հոգինին գայրագնեց:
Ըսկուտեղին արհավիրքը սյուներուն ընդմեջեն
Հետո իրենց սրբտին մեջ վառեց վրեժի մը գեհեն:
Տրդատ երկար նայեցավ դեպի հրոսակն հալածիչ,
Աչքերեն թույն կ'հոսեին մոլուցքի գույգ մը կարիճ.
Գրկին մեջ հարձը հանկարծ արձակեց ճիչ մը տրտում.

–“Ո՛վ իմ ասպետս,– ողոգեց,– օ՛հ, մըտրակե՛ անդադրում.
 Գերին ըլլամ քու սուրիդ, անոնց գերին մ'ըներ գիս.
 Ահա տեգերն ուղղեր են միահամուռ կոկորդիս՝
 Ուր համբույրիդ տաքութիւնը դեռ, ավա՛ղ, չէ պաղեր”:
 Ըսավ: Թաղեց ասպետին ծոցին մեջ գլուխն ոսկեհեր:
 Հա՛րկ էր արդոք ճակատիլ. ո՛չ. պիտի կռիվն ունենար
 Անհավասար հաղթանակ, թեև վրսեր մ'հավասար:
 Ու Տրդատես թոթվեց սանձն երիվարին հողմասլաց,
 Երկրադրդորդ թընդաց դոույթն, փոշին ելավ, և սուրաց,
 Ու ըսկըսավ հալածումն հըսկաներուն սանձարձակ:
 Ողոգեց հարճը նորեն.–“Ո՛վ իմ ասպետըս վրիժակ,
 Ես կը տեսնեմ անութիդ տակեն գանոնք՝ որ կ'իջնեն
 Բըլուրն ի վար, աչքերնին մեյ մեկ անդունդ լուսեղեն.
 Հարյուր ձիեր կարկառեր են վիզերնին դեպի մեզ,
 Որոնց շունչերը կ'ելլեն պինչերնեն տաք մոխրի պես:
 Օ՛, մտրակե՛, մտրակե՛, երբ բըռնեն գիս՝ վագրի նման
 Պիտի կրծեն ոսկորներս, լակեն արյունըս լըման”:
 –“Հեղեղին մեջ մագերուդ փակե աչքերդ, իմ Աղվոր,
 Եվ կուրծքիս վրա քընացիր օրորումով այս հըգոր,
 Անոնք այստեղ չըհասած՝ մենք Շիրակ ենք գիրկ գըրկի”:
 Ու լայնալանջ երիվարը մըտրակեց ուժգնակի:
 Անցավ խորունկ փապերեն, հեղեղատեն մեծագոգ,
 Ընկըղմեցավ խորն հովտին, ճեղքեց ավազն հրաբորբոք.
 Եվ ուղղաբերձ, մեծաշունչ, համբարտակեց սարն հըսկա
 Թավալելով հետք ի վար ապառաժներ՝ որոնց վրա
 Լուսնանըման կուռ պայտերն իրենց դըրոշմը դըրին.
 Ճապոտներուն մեջ որսն իր սեղմելով միշտ ավելի.
 Ժայռերն ի վար խոյացավ ջըրվեժին պես փըրփրալի՝
 Հորձանքին մեջ տանելով լերան ծաղիկ մը կարմիր
 Իբրև դաշտին մեկ ընձան տըրված վիհին լայնադիր:
 Ու մըտրակե՛ց, մըտրակե՛ց, երբոր հանկարծ լըսվեցան
 Իր ետևեն սուլումները նետերու դավաճան:
 –“Ասպե՛տ, ասպե՛տ, մահն հասավ մեր թիկունքեն, կը շչա:

Օ՛, կը վախճա՛մ, կը վախճա՛մ. ուսիդ վրայեն նետ մ'ահա
Հրրախայթոց օձի պես շրշրչալով սրլացավ:
Վայրկյա՛ն մըն ալ և անոնք կու գան կ'հասնին մեծարշավ.
Աղեղներեն լայնալիճ կարծես արյուն կը կաթի
Եվ կը ներկե ձիերուն հորդ հորդ բաշերը կաթի:
Ասպե՛տ, ասպե՛տ, մի մատներս գիս անոնց խեռ մոլուցքին,
Ես քու գերին, ձիդ ըլլա թող գերին քու մըտրակին”:
Այսպես ըսավ Նազենիկ. լալ ըսկըսավ դառնահեծ,
Եվ Տըրդաստի կուրծքին վրա գըլուխը այնքա՛ն սաղմեց՝
Որ գրահին մեջեն իսկ կը լսեր տրոփը սըրտին:
Գանգուրներն իր հողմածուփ ձիուն բաշին կը խառնվին.
Ինք կը սարսռա վարմն ինկած աղավնիի մ'հանգունակ:
Սարսափելի էր տարափը նետերուն մահարձակ՝
Որոնք ջուրի նըման օդն եռանդահորձ ճեղքելով
Կ'երթային մահ երգել փախըստական գույգին քով:
Այն ժամանակ Տրդատես գլուխն իր դարձուց մըրրկահեր
Եվ հեզնորեն մըռընչեց.–“Հալածեցեք, դե՛հ, գայլե՛ր,
Մինչև շընչատ վար կախվին ձեր լեզուները դողդոջ.
Արձակեցե՛ք կըռնակիս ձեր ասեղները կընոջ”:
Ըսավ. և նժույզն այս անգամ խթեց այնքան ուժգնալի՝
Որ արշավանքն եղավ շտապ մըտածումեն ավելի:
Ահա ձո՛րն ինք կը սուզի, սարի՛ն մյուսները կ'ելլեն.
Կը փայլակե ինք սարին, անոնք ձորին խորերեն
Կը փոթորկվին: Եվ նըման գույգ մ'ամպրոպի մոլեկան
Լեռնահարթին վրա անգամ մ'այնքա՛ն իրար մոտեցան,
Որ պիտի շանթը ճայթեր, պիտի պոռթկար նետն արյուն՝
Եթե Տրդատ ըզգեցած չըլլար քենուխտ հաստատուն:
Անոնց հանած փոշիներն իրար միացան՝ կազմելով
Հրրատապ ամպ մը խարտյաշ՝ կարծես հըղի արյունով:
Այն ժամանակ պիտ' հագիվ արձակեր տեզն իր Բակուր՝
Որ ճեղքե թիկն ասպետին, և հարձին լանջը փրփուր,
Երբ վիհ մ'հանկարծ դժոխտրկոր լերան գըլխուն փեռեկված
Արհավիրքով մ'ընկրկեց հալածողները սըրնթաց:

Ճողոպրեցավ Տրդատես, և լեռն ի վար ուղղակի
Գիմեց անտառ մը մըռայլ՝ որ սահմանն էր Շիրակի:
Բակուրի խումը կեցավ հառաչակույ, ոգեսպառ,
Կատաղության խարույկով ամբողջովին բոցավառ:
Ա՛յ հուսահատ՝ աղեղները պրկեցին տղղընդեր,
Լարերն եղան լայնալիճ, անձրևեցին փրփիններ.
Նետե դատարկ կապարճներն եկան լեցվիլ վրեժ ու ոխ:
Հագիվ թե ծոցն անտառին կ'ընդգոգեր գույգը փախչող՝
Բակուր իր նետը վերջին, հերձակ մ'ամբողջ ժահրաշիթ,
Արձակեց այնքա՛ն գորեղ, թիրախին ա՛յնքան ճըշգրիտ,
Որ օձի նման շչալով թունոտ լեզվովը սաղասպ
Տրդատեսի անութին տակեն սողոսկ անցավ թափ,
Ու մըխվեցավ վարձակին ծոծրակին մեջ լուսաբուխ
Եվ հոն մընաց՝ հորդառատ մագերուն մեջ խորամուխ:
Երեք անգամ սրբսրփաց զարնված աղվոր աղավնին,
Երեք անգամ չուզելով կարծես թողույ իր հոգին:
Այս բանը ո՛չ Տրդատես նրկատեց, ո՛չ ալ Բակուր,
Իրենց անգուսպ մոլուցքին փոշիներեն դարձած կույր.
Բնավ չըտեսան թե ի՛նչպես կը փրշրվեր ու կ'իյնար
Գաշնակության ու գեղի աստվածակերտը գոհար.
Միայն նըժույգը վրընջեց, ու երեք հեղ սարսըռաց
Երբ սառեցավ փորին վրա զարնըվող ոտքը հանկարծ:

Դ

Իջևան մ'է կառուցված սահմանին վրա Շիրակին,
Գործ արքունի ճոխության, մեծագանգված, ահագին:
Լայն դրոներն իր կը բացվին ճամբուն վրրա հրատոչոր
Գուրս շընչելով գովություն և աղբերուն հոտը չոր:
Արևուն դեմ կիզանուտ ապաստան մ'է մըշտագով
Ճամբորդներն հոն կը հասնին տոթեն թխացած ծոցերով
Եվ հոնքերնին բեռնավոր փոշիներով տապախարշ.
Հո՛ն կը հասնին սայլերն հույլ գոմեշներե ծանրաքարշ,

Եվ կաղացող ջորիներն ու կարավանն Էջերու
Քաղցրատղկույց խաղողին կողովներուն տակ հըլու:
Հո՛ն կը հասնին շար ի շար ուղտերը հաղթ` բեռնավոր
Տարաշխարհի գանազան համեմներով քաղցրածոր
Եվ կը պատկին ծընկածալ, խըրոխտավիզ, կ'որոճան
Անձանոթ խոտն հեռավոր երկիրներուն արփական:
Թանձրակառույց իջևանը բարիք մ'է երկնատու
Երբ կը հըսկե ճամբուն վրա` որուն ծայրերը երկու
Հորիզոնին խորհուրդին մեջ տաղտկորեն կ'անհետին,
Երբ կը վառե անկենդան լըռության մեջ լեռնային
Իր պանդուխտի օճախներն ամեն մարդու անխըտիր
Եվ հոն ամռան ջերմությունը մարելու ի խընդիր
Թանին ալիքը կը հոսի երակներու մեջ ծարավ:
Բայց միշտ հասնին հոն, անկե մեկնելեն քաղցըր չէ բնավ:
Ավասիկ այդ իջևանն է` ուր կու գա Տըրդատես
Ապաստանիլ նետերուն և արևուն դեմ հրակեզ:
Ծալքերուն մեջ թիկնոցին և կուրծքին վրա գրահակուռ
Պարուրված է Նագենիկ մարմարի պես ջարդուփշուր.
Այլևս, ո՛հ, չի հուզեր ոչ մեկ սարսուռ, ոչ մեկ վանկ
Չըքնաղ մարմինն իր սառած լուսարձանի մ'հանգունակ:
–“Արդյոք քնացա՞վ (կը խորհի` ասպետն հասած իջևան)
Թե սարսափեն մարեցավ, ճըրագի պես, կուրծքիս վրան:
Ի՛նչպես կըրնա սալանալ այդքան եռանդ մ'հանկարծույն
Եվ տարածվիլ սըրտիս վրա շիրմաքարի մը հանգույն”:
Խորհելով այսպե՛ս Տըրդատ վար կը ցատկե նըժույզեն
Եվ կ'իջեցնե վարձակն ալ, բայց աչքերն իր կը տեսնեն
Մագերուն մեջ Բակուրի նետն ըսպաննիչ, արյունն հիր`
Որ հոսած է ծոծրակեն ժապավենի պես կարմիր:
Կընոջ մարմինը անշունչ գիրկը կ'իյնա ցըրտագին.
Կատաղություն ահավոր ասպետական խաբկանքին...
Մագերն ամբողջ կը քըստմնին` երբ սիրտն անոր կը տեսնե
Տիեզերքի մը սըրտին նըման` դադրած տրոփելե,
Երբ կը խորհի թե կինն այդ մեկ թարթափին մեջ աչքին

Գեղեցկության հեթանոս ուներ գանձերը անգին,
Թե իր մարմինն է լոգցած երկնի շողովը անշեջ,
Մեղր ուներ իր թուշին տակ, լույս ուներ իր ծիծին մեջ,
Եվ իր ձեռքին ու ոտքին մատերուն ծայրն էր խըտացած
Տիեզերքն այս հարդագող ճարտարությունն առեղծված.
Եվ խորհեցավ վերջապես՝ սրահին մեջ Բակուրին
Աստվածացունն իր միսին, փոթորկումները պարին,
Եվ առջի հեղ ըլլալով ապառաժ մարդն այդ լացա՛վ...
–Ո՛վ պատրանքի արցունքներ հերոսներուն մեծ համբավ,
Որոնք երբեմնն սըրտի խորեն կ'հոսին տըխրամած
Հին օրերու հաղթության պըսակներուն վրա դեղնած:

Ե

Բարտի մը կար հինավուրց՝ գոր ձեռքերովն իր բարի
Իջևանին քով տընկեր էր Դիցանույշ մ'անտառի.
Սակայն այդ օրն ոստ առ ոստ ան կը շորնար տրտմորեն
Տերևներն իր դալկահար հողին վրա ողբալեն:
Ո՛վ գիտե ո՛ր մըրրկածուփ գիշերվան մեջ Արամագո
Չարկեր պատռեր էր անոր սիրտն իր շանթով մեծասաստ.
Եվ գըլուխն իր գեղուղեշ՝ որ կը հասներ արևին՝
Արդ սոսափներ չէր երգեր, կը նիգակվեր դեպ երկին:
Հո՛ն, ահա այդ բարտիին շուրջը եկան հավաքվիլ
Անտառաբնակ չորս քուրմեր կընգուղ ու ջանջիլ,
Ու Տըրդատի հրամանով անոր բունին ճիշտ ներքև
Միահամուռ փորեցին Նազենիկի փոսը սև.
Ու երգեցին Աստղիկին: Տըրդատ սըրտեն շանթահար՝
Անոր դեռ թա՛րն դիակն առած գրկին մեջ կու լար:
Երբ գայն փոսին հանձնեցին՝ մազերուն մեջ շաղապատ
Դեռ Բակուրի նետն ոսկի կը փայլակեր լուսացայտ:

Իջևանի քով տնկված վաղընջական այն բարտին
Վերընձյուղում մ'ըստացավ՝ բուժելով վերքն իր սրտին՝

Երբոր Հարճին լույս մարմնույն ավիշներով կենսահորդ
Թաթախվեցան հողին տակ արմատներն իր խորդուբորդ,
Եվ ըսվեցավ թե անոր տերևուտքին մեջ դողդոջ
Չըքնաղ հոգին վարձակին բընակեցավ դար մ'ամբողջ,
Լուսնկային ժրպտեցավ, ծոծրակին վերքը տվավ ցույց,
Հովերուն հետ պար եկավ, քամբիռներն իր հնչեցուց: